

Osmo Nikkilän Angervojen alkuperistä

Dosentti Osmo Nikkilä (1933–2002), vanhojen lainasanojen ansiokas selvittäjä, jätti jälkeensä hyvin järjestetyn etymologisten muistiinpanojen arkiston, jota pääsin tutkimaan viimeksi viime vuoden (2020) elokuussa.¹ Aakkosten alkupään kansiosta löysin hyvin valmiin oloisen, arviolta tuhannen sanan mittaisen käsikirjoituksen kasvinnimen *angervo* etymologiasta. Käsikirjoitusta ei ole päivätty, mutta se on mitä suurimmalla todennäköisyydellä kirjoitettu ennen Kari Liukkosen monografian *Baltisches im Finnischen* ilmestymistä vuonna 1999, sillä Nikkilä ei mainitse siinä Liukkosta eikä tämän *angervolle* esittämää balttilaislainaselitystä.

Nikkilä (2001) on julkaissut Liukkosen teoksesta perinpohjaisen arvostelun, jossa hän yksityiskohtaisin argumentein osoittaa valtaosan kirjan etymologioista virheellisiksi tai ainakin hyvin epätodennäköisiksi. Liukkosen selityksistä monet edellyttävät sporadista äänenmuutosta tai poikkeamaa lainasanojen fonologisesta substituutiosta. Tämän ongelman Nikkilä mainitsee myös *angervon* yhteydessä (mas. 400), sillä sen Liukkonen liittää liettuan murre-sanaan *vangarykštė* ja tämän tavallisempaan, yleiskielessä tavattavaan varianttiin *vingiarykštė* 'mesiangervo, *Filipendula ulmaria*; sikoangervo, *F. vulgaris*; isokonnantatar, *Bistorta officinalis*; sateenkaari'. Näiden pohjalta Liukkonen (1999: 21) esittää suomen sanalle balttilaista lähtömuotoa **vangar-vā*, jonka *vā*-suffiksi esiintyy liettuan kasvinnimissä *viksvā* 'sara' ja *garšvā* 'vuohenputki'. Tämän suffiksin *v*-aines olisi siis aiheuttanut sanan-

alkuisen *v*-:n dissimilatorisen kadon, mihin Nikkilä suhtautuu kriittisesti.

Liukkosen etymologian puolesta puhuu itäbalttilaisen sanueen huomattava varioivuus: hänen esittämiensä muotojen lisäksi liettuan kielen sanakirja LKŽ mainitsee vielä asut *vingiorykštė*, murt. *vingir|as*, *-is*, *vingiorykštis*; *vingiar|ýkščia*, *-ykštė*, *-ykštis*, *-iūkštis*, *-ūkštis*; *vingir|ýkščia*, *-ykštė*, *-ykštis*; *vinger|ýčia*, *-ýkščia*, *-ykštė*, *-ykštis*, *-iūkštis*; *vingar|ūkštis*; *vingur|ykštis*; *vingr|ykštė*, *-ykštis*; *vingiorykštis*; *vingiar|ykštė*, *-ykštis*; *venger|ýkščia*, *-ykštė*, *-ykštis*; *vengar|ykštis*, *-ūgštis*; *vengr|ykštė*, *-ykštis*, *-ūkštis*; *vangiorykštis*; *vangiarykštė*; *vangar|ykštė*, *-ykštis* ja *vangur|úkščia*. Näistä ensin mainittu on käytössä liettuan yleiskielessä. Sanalla on myös Liukkoselta mainitsematta jäänyt vastine latviassa, yleiskielessä monikollinen *vīgrīezes*, murteissa myös *vīgrīeze*, *vīgrīezne*, *vīgrīesis*, *vīgrīeznis*, *vīgrīests* ja *vīgrēsts* 'mesiangervo; isokonnantatar; suopursu, *Ledum palustre*'. Lainatymologiaa onkin tältä pohjalta puolustanut Bernd Gliwa (2009: 177, 184–185), jonka mukaan johtimen *-v*-:n voi selittää balttilaisesta *u*-johdoksesta **vanger-u-* (lt *vangur|úkščia*) liettuaista tavattavan *u* ~ *v*-vaihtelun kautta, vrt. lt **ling-u-* : *lengvas* 'helppo'.

Nikkiläkään ei arvostelussansa tuomitse Liukkosen *angervo*-selitystä mahdottomaksi, ja niinpä onkin ajateltavissa, että juuri se on motivoinut hänet jättämään oman etymologiansa sanalle arkistokansioon tai ainakin lykkäämään sen julkaisemista. Yhtä lailla mahdollista on kuitenkin myös se, että Nikkilä ei vain ennättänyt lähettää tutkimustansa julkaistavaksi ennen varhaista poismenoaan. Pidän hänen pohdintojaan oikeamman-suuntaisina kuin Liukkosen etymologiaa, ja niinpä rohkenen tässä paitsi kuvailla

1. Arkistoa säilytetään Helsingin yliopiston Metsätalossa. Nikkilän arkistosta kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä kirjoittajaan. Arkistoa digitalisoidaan parhaillaan.

niitä hieman tiivistäen² myös kehitellä niitä eteenpäin kirjoitukseni lopussa.

Nikkilän suomenkielisen käsikirjoituksen otsikkona on *Angervojen alku-peristä*. Monikko on oikeutettu, sillä Nikkilä selittää myös toisen, suomen murteille tuntemattoman mutta kansanrunoudesta tavatun *angervon* alkuperän:

Runokielen *angervo* samoin kuin *angervoinen* merkitsevät 'kovaosaista olen-toa, poloista, rukkaa' (NS). Näistä *angervoinen* esiintyy kerran Kalevalassa:

”Voi, poloisen, päiviäni, *angervoisen*, aikojani!” (15:40-41)

Sanat ovat ilmeisiä johdoksia *ankea*-sanueesta, johon kuuluu myös karjalan *ankeh*, *angeh* 'suruinen, ankea, surkuteltava, poloinen, kurja, parka' (KKS, SKES, Turunen 1979 21). Johtonsa puolesta *angervo* muistuttaa Kalevalasta tuttuja henkilönnimiä *Kullervo* ja *Pellervo*. Kaikkien näiden kolmen kantasanat (*ankea*, *kulta*, *pelto*) ovat vanhoja germaanisia lainasanoja (*Kullervo* ja *Pellervo*-sanoista ks. Turunen mts. 139, 245 ja niissä main. kirjallisuus; *Pellervossa* saattaa olla myös *pellavan* vaikutusta, ks. SKES III 515).

Tähän etymologiaan minulla ei ole mitään lisättävää, joten palaan kasvikunnan puolelle.

Angervo-sanaa käytetään yhtäältä *angervojen* sukuun *Filipendula* kuuluvista kasveista, erityisesti mesiangervosta *Filipendula ulmaria*, toisaalta pensasangervojen sukuun *Spiraea* kuuluvista kasveista;³ molemmat suvut kuuluvat ruusukasvien

2. Tähän artikkeliin olen lainannut Nikkilän tekstistä sellaisenaan yhteensä runsaat kaksi viidennestä; loput esitän tiiviimmässä ja kasvien tieteellisten nimien osalta ajantasaistamassani muodossa.

3. Nykyään *angervo*-sanaa käytetään myös eräistä eksoottisista kasvisuvuista (*Astilbe*, *Sorbaria* ym.)

heimoon Rosaceae. Sanalla on itämeren-suomessa laaja levikki ja vähintään yhtä laaja murrevariaatio kuin balttilaisella merkitysvastineellaan. Nikkilä kirjoittaa:

Yleisin muoto näyttää olevan juuri *angervo*, joka tunnetaan muualta paitsi Varsinais-Suomesta sekä Etelä- ja Länsi-Satakunnasta. Toiseksi yleisin variantti on *angerva*; se esiintyy suurimmassa osassa savolaismurteita sekä pohjalaismurteissa Keski-Pohjanmaalta Peräpohjolaan. Lyhyemmän muodon, *anger*-sanan tai *angerheinä*-yhdyssanan aluetta ovat lähinnä Etelä- ja Pohjois-Savo sekä osaksi Pohjois-Karjala. Eri rinnakkaisvariantteja SMS luettelee *angervolle* yhdyssanat mukaan luettuna 58, esim. *angelma*, *angerma*, *angerheinä*, *angervainen*, *angervoinen*, *ankelia*, *ankeria*, *ankeriasruoho*, *ankero*, *ankraiska*, *ankroismu*.

Nikkilä liittää *Suomen kielen etymologista sanakirjaa* (SKES) seuraten samaan sanueeseen myös etuvokaaliset murremuodot *ängelmä*, *ängervä* ja *ängermä*, joista ensin mainittu tunnetaan yleissuomessa leinikkikasveihin (Ranunculaceae) kuuluvan *Thalictrum*-suvun nimityksenä:

Näistä esim. *keltaängelmä* ja *hoikka ängelmä* muistuttavat angervoita.

Osa suomen murteitten varianteista ulottuu karjalan kielenkin puolelle – etelässä *ankeriasheinä* ja *ängefjääine*, pohjoisessa *ankerva*, *ankervaheinä* ja *ankervo* – mutta liivistä tai sen itäpuolisista kielistä lyydistä ja vepsästä sanaa ei tunneta, ei myöskään Inkerinmaalta. Sen sijaan virossa, etelävirossa ja liivissä esiintyy *angerheinä*-tyypin muotoja: länsiviron ja saarten murteen *angerhein*, võron *angõrhain* ja liivin *ångastəm-äina* (LELS), *ångastəb-äina* (LW). Liivissä *angervon* nimityksenä on myös päätteeltään hämärä *ångərstəm*, viiron keskimurteessa tavallinen asu on *an-*

gervarred, ja eteläviron murteissa tavataan jälkiosaltaan vaihtelevia yhdysmuotoja: *angör|pist, -puss, -püss, -pü(r)st, -pütsik, -pää* ja *-päss*. Virossa tavallisin ja myös yleiskieleen päässyt muoto on *angervaks*, jota Mägiste (1982–1983) viron etymologisessa sanakirjassa (*Estnisches etymologisches Wörterbuch* = EEW) arvelee kansan-etymologiseksi muunnokseksi, johon on loppuosaksi muovautunut *vaks* 'vaaksa'.

Nikkilän mielestä ei ole mahdollista yhdistää *angervoa* kalannimeen *ankerias*, kuten Mägiste (1982–1983) tekee EEW:ssä, huolimatta siitä, että sanat ovat kansan-etymologisesti sekoittuneet: Juvalta on tavattu *angervo* 'ankerias' ja useista suomen murteista *ankerias*, *ankeriainen*, *ankerius* ym. 'angervo'.

Semanttisesti tämä selitys on kuitenkin varsin arveluttava. Käsitellyt eri kielten kasvinnimet pysyttelevät yllättävän yhtäläisesti 'angervoa' ja varsinkin 'mesiangervoa' tarkoittamassa ja tälle kasville taas ei ole ominaista ollenkaan kiemuraisuus.

Nikkilä tulkitsee *angervon* ja *ankeriaan* yhteyden kansan-etymologiana. Tulkinta on varmaan oikea, vaikka tämänsuuntainen motivaatio on myös etymologiassa, jonka Karulis (1992) ja Gliwa (2009) ovat maininneet edellä mainitulle balttilaiselle 'angervo'-sanueelle: he pitävät sitä johdokseksi liettuan adjektiivista *vingrus* 'kiemurteleva, mutkitteleva; erikoinen, epätavallinen, harvinainen, hieno; taipuisa, notkea; joustava; neuvokas, taitava; nokkela, viekas; nopea, ketterä; viisas, terävänäköinen'.⁴ Myös latinan *spīraea* 'mesiangervo' liittyy 'kierrettä' merkitsevään sanaan *spīra* mutta kreikan kautta ja kasvin spiraalimaisesti kierteisten kotien motivoimana (Genaust 1983: 347). Kierteisiä kotia on tuskin voitu mieltää ankeriasmaisiksi.

4. Liettuan etymologisissa sanakirjoissa ei *angervon* nimityksiä ole käsitelty.

Nikkilä pitää itämerensuomen sanaa ensisijaisesti mesiangervon (*Filipendula ulmaria*) nimityksenä. Tämä merkitys tavataan jo vanhassa kirjasuomessa:

Tiedot ovat 1700-luvun jälkipuoliskon lääkintäoppaista, Porthanin lisäyksistä Jusleniuksen sanakirjaan sekä Gananderin sanakirjasta. Johan Gabriel Bergmanin kulkutahtien ehkäisemistä ja parantamista käsittelevän teoksen ”Ensimmäinen kappale, Rupulista” neuvoo näin: ”annetan sairalle lämbymästä The-wedesä, joka tehdään *Angerwain* kukkaisista (Spirea ulmaria) eli heisipuun kukkaisista (Sambuc. nigra), Kamfärti pulweria”.

Todennäköisimmän etymologian jäljille Nikkilän johdattaakin mesiangervon voimakas tuoksu:

Sanaa olisi ensi alkuun ehkä käytetty yhdyssanan alkuosassa, kuten se vielä nykyisinkin usein esiintyy. Lähtömuotona olisi siis 'hajuheinä, haju-ruoho tms.'. Siinä tapauksessa *angervo* kävisi hyvin germaanisperäiseksi lainasanaksi itämerensuomessa. Originaalina olisi kantagermaaninen tai -skandinaavinen **anga-*, jota vielä varhaisemmassa vaiheessa on vastaanottanut indoeurooppalainen asu **anghen-* 'tuoksu, haju' (Pokorny 1959: 43, Nielsen 1976 s.v. *ange*), ja jonka jatkojia ovat tai ovat olleet muinaisnorjan *angi* 'tuoksu, haju', muinaisnorjassa myös samaa tarkoittava *angr*, ruotsin *ånga*, joka nykyisanakirjan mukaan (ISRS) tarkoittaa 'höyryä' mutta jolle esim. Ahlmanin sanakirja (1883) antaa merkitykset 'höyry, löyly; haju, käry', edelleen norjan *ange* 'tuoksu' ja tanskan murteiden *ange* 'höyry, lemu' (de Vries, Hellquist, Torp, Nielsen). Färsaarten *angi*-sanaa käytetään erityisesti kasveista haihtuvan kaasun nimityksenä (Torp). Islannin *angi* merkit-

see 'tuoksua', 'höyryn' merkitys on vanhentunut; sanaa käytetään myös esim. yhdyssanoissa *anganblóm*, *-laukur* 'tuoksuva kukka', *anganrós* 'tuoksuva ruusu t. muu kukka' (Blöndal).

Itämerensuomalaista loppuainesta on *-rva*, josta on edelleen kehittynyt *-rvo*. Hyväksi rinnakaistapaukseksi käy itämerensuomen *kanerva*. EEW rekonstruoii sille itämerensuomalaiset vartalovariantit **kana/rva*, *-rma*, *kane/rva*, *-rma*. Samanlaista *v:n* ja *m:n* vaihtelua osoittaa myös *angervo*, josta suomen murteissa esiintyy sellaisia muotoja kuin esim. *angerma* ja *angermo*.

Nimityksen *mesiangervo* alkuosa viittaa sekin kasvin tuoksuun. Näin on myös norjassa ja tanskassa, joissa lajin nimenä on *mjødurt*. Ruotsin murteissa yksi mesiangervon monista nimityksistä on Nikkilän määritelmän 'hajuheinä, hajuruoho' suora käännösvastine *luktört²*, ja suomenkin *hajuheinällä* on murteissa viitattu myös mesiangervoon (SMS).⁶ Nikkilä korostaa mesiangervon tuoksua vielä murre-esimerkkiensä valinnalla:

"*Anger* – haesoo linjamentille, siitä teköövät särkysalavoo" (Joroinen), "*Angermahheini* ottivat ennej juhannuksel laattijoillen; ne on nii hyvähaisusii ne heinät" (Iitti), "Se haisi koko navetta ko pappilan kamarit hyvälle, jos vain sattu *angermaa* ruuppupathan" (Alatornio), "Siinä kohtoo haesoo tie oekeen niih hyvälle, ku siin on niitä *angervia*" (Kangasniemi), "tua *angerjasheinä* se niin tuaksuu" (Pyhtää).

Angervon germaanislähtöisyyden olen valmis olettamaan vielä laajemmaksi kuin

5. Ks. esim. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Älgräs#Bygdemål> (5.5.2021).

6. Kiitän näistä huomioista artikkelini vertaisarvioijaa.

Nikkilä. Viron yleiskielen *angervaks*, jota viron murreanakirjojen (VMS, EMS) mukaan tavataan sieltä täältä keski-, itä- ja rannikkomurteesta sekä eteläviron puolelta Rõngustakin, on nimittäin motivaatioltaan erityisen hämää. Se on tuskin voinut muodostua **angerva*-vartalon yhdistyessä kansanetymologisesti 'vaaksaan', mesiangervo kun kasvaa puolesta metristä alkaen yli metrin mittaiseksi. Esitänkin, että *angervaks* on lainasanan alkuperäisin muoto ja palautuu kantaskandinaavin yhdyssanaan **angan-wahstur* (*-wahstur* > muinaisskandinaavin *vqxt^r* 'kasvu' > muinaisruotsin *vaxter* ~ *vaxter* 'kasvu; kasvi' > nykyruotsin *växt* id.

Skandinaaviseen lähtömuotoon ei voi rekonstruoida *-r-*ää, sillä Nikkilän mainitsema **angr* on *hapax legomenon*, jonka ainoa esiintymä on Guðmundin saagassa (*Biskupa sögur II*: 10) lauseessa *allr flaut með flúr, unað ok ang ýmissar gleði*, suunnilleen 'kaikki virtasi kukkia, onnea ja monenlaisten riemujen tuoksua/tunnetta'. Tässä *ang*, luultavasti joko 'tuoksu' tai 'tunne', on akkusatiivimuodossa, joten nominatiivi voi olla joko maskuliini **angr* tai neutri **ang*; perusmuodon epävarman luonteen takia olen varustanut sen asteriskilla. Kummassakaan tapauksessa *-r-* ei kuulu sanan vartaloon niin kuin toisessa muinaisskandinaavin *angr*-sanassa 'suru, murhe' (> ruotsin *anger* 'katumus', eikä siten voi olla osana sanasta muodostettua yhdyssanaa.

Muinaisskandinaavin *n*-maskuliini *angi* 'tuoksu' (< kantaskandinaavin **angan*) sen sijaan esiintyy kirjoitetuissa lähteissä usein. Jos kantasuomeen on lainattu yhdyssana **angan-wahstur* tai sen myöhempi muinaisruotsalainen asu **anganvaxter*, on vieras konsonanttiyhtymä *-nv-* substituoinut *-rv-*llä. Tästä *-r-* on levinnyt sellaisiin muotoihin, joissa yhdyssanan jälkikomponentti on käännetty (*-heinä*, *-varred* jne.). Liivin sanaa *ångastab-* ~ *ångastab-äina* olisi ehkä liian uskaliaasta yhdistää rinnakkaiseen skan-

dinaaviseen lähtömuotoon **angan-stabin* 'tuoksusauva', vrt. muinaisskandinaavin *stafr* 'sauva, keppi; tolppa, tuki'. Suomenlahden pohjoispuolelle rajoittuva *angerva* on varmaan *kanervan* mallin johdattamana hahmotettu uusi kantamuoto.

Heikoin kohta *angervon* skandinaavisessa etymologiassa on lähtömuodoksi oletetun yhdyssanan hypoteettisuus. Sen molemmat komponentit ovat kuitenkin erittäin yleisiä ja sopivat merkitykseltään hyvin mesiangervoa kuvaamaan. Kilpaillevassa balttilaisetytologiassa on toisenlainen todentamattomuusongelma: se nimittäin edellyttää lähtömuodolta *a*-astetta *(*v*)*ang-*, mutta verrattomasti laajin itäbalttilainen levikki on katoasteisilla **ving-*alkuisilla varianteilla, ja latviassa katoaste on yksinomainen. Balttilaisetytologia oikeastaan vaatii oletamaan, että jo balttilaislajien lähtökielen 'angervo' (< kantabaltin **wingVr-*) on kansanetytologisesti sekoittunut 'ankerias'-sanueeseen (< kantabaltin **angurjas*) ja saanut tältä *a*-alkunsa. Tämä ei ole mahdotonta, mutta todentamaton säännöllisesti muodostettu yhdyssana on lähtömuotona varmempi kuin todentamaton kontaminaatio, joten *angervon* skandinaavinen alkuperä on astetta uskottavampi kuin balttilainen.

SANTERI JUNTILA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on Greifswaldin yliopiston tutkija-tohtori, joka valmisteele kantasuomen balttilaislajien sanakirjaa Saksan liittotasavallan opetus- ja tutkimusministeriön BMBF:n rahoituksella.

Lähteet

AHLMAN, FRANS FERDINAND 1883:

Ruotsalais-suomalainen ja suomalais-ruotsalainen sanakirja 1. Edellinen osa: *Ruotsalais-suomalainen*. 2. lisätty painos. Helsinki: G. W. Edlund.

BERGMAN, JOHAN GABRIEL 1775: *Neuvo yhteiselle kansalle hyödytyxexi ja*

ojenusnuoraxi kuinga tavalliset kulku- ja tartuvaiset taudit oikein ja vähällä kustanuxella taitavat estetyxi ja paratuxi tulla. 1 kappale, Rupulista. Turku.

Biskupa sögur I-II = JÓN SIGURÐSSON & GUÐBRANDR VIGFÚSSON (toim.) 1858–1878: *Biskupa sögur. Gefnar út af hinu Íslenzka Bókmentafélagi*. Kaupmannahöfn: S. L. Möllers.

BLÖNDAL, SIGFÚS 1920–1924: *Íslensk-dönsk orðabók*. Reykjavík.

EMS = *Eesti murrete sõnaraamat*. <https://www.eki.ee/dict/ems/>.

GENAUST, HELMUT 1983: *Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen*. Toinen, korjattu painos. Basel: Springer.

GLIWA, BERND 2009: Zu einigen baltisch-ostseefinnischen Kontakten. – *Studia Etymologica Cracoviensia* 14 s. 177–202.

HELLQUIST, ELOF 1922: *Svensk etymologisk ordbok*. Lund: C. W. K. Gleerups Förlag.

ISRS = KARLSSON, GÖRAN – LÖFLUND, BRITA – MOLDE, BERTIL – TAMMISALO, MARJATTA 1982: *Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kalevala. Toinen painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1849.

KARULIS, KONSTANTĪNS 1992: *Latviešu etimoloģijas vārdnīca I-II*. Rīga: Avots.

KKS = VIRTARANTA, PERTTI – KOPONEN, RAIJA (toim.) 1968–2005: *Karjalan kielen sanakirja*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

LELS = *Livõkiel-ēstikiel-leŭkiel sõnārõntõz*. <http://www.livones.net/lingua/liv/vardnica/>.

LIUKKONEN, KARI 1999: *Baltisches im Finnischen*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 235. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

LKŽ = *Lietuvių kalbos žodynas*. <http://lkz.lt/>.

LW = KETTUNEN, LAURI 1938: *Livisches Wörterbuch*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

MÄGISTE, JULIUS 1982–1983: *Estnisches ety-*

- mologisches Wörterbuch I–XII*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- NIELSEN, NIELS ÅGE 1976: *Dansk etymologisk ordbog. Ordenes historie*. 3., uudistettu ja täydennetty painos. København: Gyldendal.
- NIKKILÄ, OSMO 2001: Fragwürdige Lehnwortforschung. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 56 s. 394–403.
- NS = *Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- POKORNY, JULIUS 1959: *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. I. Band. Bern: Francke.
- SKES = ITKONEN, ERKKI – JOKI, AULIS JOHANNES – PELTOLA, REINO 1955–1981: *Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VIII*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. <https://kaino.kotus.fi/sms/>.
- TORP, ALF 1919: *Nynorsk etymologisk ordbok*. Oslo: H. Aschehoug & O. W. Nygaard.
- TURUNEN, AIMO 1979: *Kalevalan sanat ja niiden taustat*. Lappeenranta: Karjalaisen kulttuurin edistämisseätiö.
- VMS = *Väike murdesönastik*. <https://www.eki.ee/dict/vms/>.
- VRIES, JAN DE 1961: *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. Leiden: E. Brill.

Uuden testamentin tuore käännös tavoittaa nykylukijan

”Nyt pamahtaa pelti”, kauhisteltiin Ilta-lehdessä (IL 25.10.2020), kun *kumiseva vaski ja helisevä symbaali* olivat hävinneet uudesta raamatunkäännöksestä. Moniin vakiintuneisiin ja runollisiin Uuden testamentin kohtiin tuli muutoksia, jotka säikäyttivät ja herättivät runsaan keskustelun sosiaalisessa mediassa. Keskustelu sai uuden käännöksen tekijät puolustautumaan. Esimerkiksi Suomen Pipliaseuran toiminnanjohtaja Markku Kotila perusteli Korinttolaiskirjeen muutosta näin: ”Paa- vali ei halunnut sanoa kauniisti vaan rumasti. Jos ei ole rakkautta, on kuin kongi, joka kumisee tyhjiyttään, tai vain pamaus.” (Kirkko ja kaupunki 30.10.2020.) Rikkomalla totuttuja sanontatapoja uusi käännös pyrkii tekemään tulkinnasta tuoreen ja elävän.

UT2020 on käännetty kreikankielisestä alkutekstistä mobiilikäyttäjälle. Sitä ei ole julkaistu painettuna tekstinä vaan verkkotekstinä ja ääniversiona raamattu.fi-sivustolla ja Piplia-sovelluksessa. Kääntämistä on ohjannut käsitys 15–25-vuotiaiden

kielentajusta, mutta käännös on tarkoitettu kaikenikäisille. Kyseessä ei ole kirkolliskokouksen hyväksymä, virallinen käännös, eikä käännöstä ole tarkoitettu korvaamaan vuoden 1992 kirkkoraamatusta.

Suomen Pipliaseuran koordinoimassa kaksi ja puoli vuotta kestäneessä hankkeessa käännöstyön ovat tehneet eksegetiikan asiantuntija, dosentti Niko Huttunen ja kieliasiantuntija, FT Tuomas Juntunen. Käännöstyön tukena on ollut seitsenhenkkinen ekumeeninen ohjausryhmä. Lisäksi eri vaiheissa on ollut mukana lähes 3000 testilukijaa: verkkokyselyihin vastanneita, lukiolaisryhmiä, varusmiehiä. Käännöshanketta edelsi pilottihanke DigiMarkus (Pipliaseura 2021a).

Käännös pyrkii huomioimaan pienen näytön asettamat erityisvaatimukset tekstin luettavuudelle, esimerkiksi tekstin sidoksisuudelle sekä lauserakenteiden ja sanojen pituudelle. Pipliaseuran mukaan käännöksessä on kuitenkin tavoiteltu ”rikasta suomea, joka välittää mahdolli-